

УДК 581.526.42 (477. 85)

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ СТВОРЕННЯ НПП „БУКОВИНСЬКІ ГІРСЬКІ ЛІСИ”

В. Солодкий¹, Й. Царик², Г. Шутак*

*¹Державне управління охорони навколишнього природного середовища
Мінприроди України в Чернівецькій області,
вул. Маяковського, 35, Чернівці 58003, Україна
e-mail: eco_du_cv@ukrpost.ua*

*²Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Грушевського, 4, Львів 79005, Україна*

З метою реалізації державної політики у сфері розширення мережі територій природно-заповідного фонду та програми розвитку заповідної справи Чернівецької області визначено науково-методологічні засади створення національного природного парку „Буковинські гірські ліси”.

Ключові слова: Буковинські Карпати, збалансований розвиток, природно-заповідний фонд, національний природний парк.

На сьогодні природно-заповідний фонд Чернівецької області сягає 101,5 тис. га (12,5% території Буковини), що вдвічі більше аналогічного загальнодержавного показника [7, 10]. Разом з тим, для забезпечення формування Карпатської екологічної мережі, збереження унікальних природних комплексів, запобігання негативним впливам на гірські екосистеми та для екологічнозбалансованого розвитку регіону, слід розширити мережу природно-заповідного фонду до загальноєвропейських стандартів (20% від площі області), у першу чергу, за рахунок гірських лісових територій. Це важливо тому, що гірські ліси є найбільшими осередками збереження біорізноманіття і головними чинниками зміцнення схилів, а одночасно – інайуразливішими лісовими екосистемами щодо екстремальних проявів клімату [3, 14].

Метою нашого дослідження було визначити науково-методологічні засади створення національного природного парку „Буковинські гірські ліси” (далі НПП) і його природоохоронне, лісівниче, фітоценотичне та рекреаційне значення.

Об’єктом досліджень є територія проєктованого національного природного парку (НПП) „Буковинські гірські ліси” орієнтовною площею 26 тис. га, який передбачається організувати на базі Плосківського, Селятинського, Шепітського лісництва Путильського держлісгоспу Чернівецького обласного управління лісового і мисливського господарства, а також Ялівецького та Шурдинського лісництв держспецлісгоспу АПК „Карпатський” об’єднання „Чернівуагроліс”. Слід зазначити, що 86% території майбутнього парку – ліси, 11 – луки, 3% – селітебна зона [4].

Рис.1. Місце НПП „Буковинські гірські ліси” (4) у системі національних природних парків Чернівецької області

Fig 1. Location NNP „Bukovina forests” (4) in the network of national parks Chernivtsi region

Під час досліджень шляхом узагальнення даних наукових та статистичних джерел, з урахуванням практичного досвіду, нами систематизовано дані щодо генофонду рослинного і тваринного світу, визначено засади екологічно збалансованого природокористування в межах майбутнього НПП. Відповідність НПП функціональному призначенню досліджували відповідно до вимог розбудови Карпатської мережі природоохоронних територій, розвитку екотуризму, збереження флори та фауни [8–11]. Нормування рекреаційного навантаження в Буковинських Карпатах здійснюються за діючими „Методичними рекомендаціями щодо визначення максимального рекреаційного навантаження природних комплексів і об’єктів у межах природно-заповідного фонду України за зонально-регіональним розподілом” [5].

У дослідженнях враховано положення і вимоги чинних в Україні міжнародних конвенцій та угод в галузі охорони довкілля – Конвенції про охорону біологічного різноманіття (1992), Конвенції про захист всесвітньої культурної та природної спадщини (1972), Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (1979), Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (2004) і Європейської ландшафтної конвенції (2005) [1–3, 6]. Взято до уваги також законодавчі акти, прийняті в нашій державі, що пов’язані з екологічними проблемами регіону, зокрема, Закони України „Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки”, „Про екологічну мережу України”. Для впровадження вказаних актів розроблено програму розвитку заповідної справи Чернівецької області, спрямовану на збереження цінних природних комплексів, розширення мережі територій і об’єктів природно-заповідного фонду [13].

Буковинські Карпати є найбагатшим щодо біорізноманіття природно-територіальним комплексом, що істотно впливає на прилеглі території [12, 13, 16, 17]. Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат (далі – Карпатська конвенція) передбачено створення низки природоохоронних територій у Карпатах, розвиток екологічної мережі як структурної частини всеєвропейської екологічної мережі, що є гарантією збереження унікальних і типових природних ландшафтів як базового елементу екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку Карпатського регіону [6].

Як вже було наголошено, майже 86% території майбутнього НПП вкрито лісами. У формуванні типів лісу беруть участь 5 основних типотвірних деревних порід: ялина звичайна (*Picea abies* Karst.), бук лісовий (*Fagus sylvatica* L.), ялиця біла (*Abies alba* Mill.), вільха сіра (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn та вільха чорна (*A. incana* (L.) Moench). Серед типів лісу переважають ялинники, яличники, ялицеві бучини та букові яличини. Площа типів лісу окремих лісових формацій зумовлює неоднакову їх господарську та природоохоронну цінність [4].

Рис. 2. Типова дендрофлористична структура НПП „Буковинські гірські ліси”: ялинники (на другому плані) і полонини з раритетним різнотрав’ям та природним поновленням *Picea abies* Karst

Fig. 2. Typical forest floristic structure NNP „Bukovina forests”: fir grove (in the background) and rare motley grass meadows with natural regeneration of *Picea abies* Karst

Визначальна роль лісів у формуванні та розвитку екологічної мережі потребує вжиття відповідних заходів щодо їхньої охорони та збереження. Тому враховуючи, що ліси Карпатського регіону виконують природоохоронні, екологічні функції, під час розроблення Проекту організації НПП слід врахувати здійснення комплексу природоохоронних заходів щодо збереження біорізноманіття, насамперед лісових ресурсів. Зокрема, розробку лісосік у гірських умовах необхідно здійснювати лише із запровадженням повітряно-трелювальних установок, використанням колісних тракторів і гужового транспорту. Для забезпечення збереження природних ландшафтів

від руйнівного впливу водної ерозії, запобігання забрудненню гірських потоків необхідно у хвойних лісах НПП проектувати (здійснювати) тільки вузьколісосічні рубки шириною до 50 м, з терміном прилягання лісосік не менше 5 років. Попередженню ерозійних процесів у горах сприятиме також спорудження на гірських річках і потоках штучних перепадів, що зменшить швидкість водотоків і відповідно процес ерозії ґрунтів. У лісогосподарській роботі на ерозійно небезпечних ділянках враховувати, що лісова екосистема повною мірою виконує водорегулювальну функцію у стиглому віці деревостану. Тому в НПП слід запровадити переважно 2–3-прийомні поступові рубки, що одночасно забезпечить якісне природне поновлення насаджень.

На території майбутнього НПП у гірських та передгірських зонах на схилах більше 20 градусів суцільні рубки в ялиниках здійснювати на ділянках площею не більше 1 га з подальшим створенням переважно змішаних лісових культур у відповідності до корінних типів лісу, віддаючи перевагу ялицево-буковим, ялиново-ялицево-буковим насадженням.

На території проектного НПП у складі лісових рослинних угруповань і вторинних лучних ценозів – полонин – ростуть види судинної флори, що занесені до Червоної книги України, серед них: білотка альпійська – едельвейс (*Leontopodium alpinum* Cass.), арніка гірська (*Arnika montana* L.), тирлич безстебловий (*Gentiana acaulis* L.), лілія лісова (*Lilium martagon* L.), відкасник татарниколистий (*Carlina onopordifolia* Besser ex Szafer.), гронянка півмісяцева (*Botrychium lunaria* (L.) Sw.), левкорхіс білуватий (*Leucorchis albida* (L.) E. Mey.), зозулині сльози яйцелисті (*Listera ovata* (L.) R.Br.) та серцелисті (*L. cordata* (L.) R.Br.) тощо. Всього кількість видів флори, що підлягають державній охороні, разом з видами, занесеними до Європейського Червоного списку, становить 54. Це майже половина „червонокнижних” видів Українських Карпат. Значної природоохоронної цінності ця територія набуває у зв’язку з високим ступенем насиченості її флори ендемічними видами, як загальнокарпатськими, так і східнокарпатськими. Всього їх тут зареєстровано майже сорок [4, 10, 13].

Багатою є і фауна майбутнього НПП „Буковинські гірські ліси”. На цій території мешкають 28 видів, що занесені до Червоної книги України, і 14 видів з Європейського Червоного списку. Серед них – ведмідь бурий (*Ursus arctos* L.), горностай (*Mustela erminea* L.), борсук (*Meles meles* L.), кіт лісовий (*Felis silvestris* Schreber), рись (*Lynx lynx* L.), мідиця альпійська (*Sorex alpinus* Schinz), змієїд (*Circaetus gallicus* Gm.), беркут (*Aquila chrysaetos* L.), глушець (*Tetrao urogallus* L.), сич волохатий (*Aegolius funereus* L.) та багато інших. Територія НПП унікальна ще й тим, що тут мешкають 70 особин оленя шляхетного (карпатського) (*Cervus elaphus montanus* L.) [4, 10, 12].

Буковинські Карпати – насамперед регіон всеукраїнської та європейської здравниці. Туристсько-рекреаційний потенціал Буковинських Карпат є значним, проте до останнього часу він використовувався неефективно і не повною мірою. НПП і прилеглі унікальні території стануть стрижневою рекреаційною віссю регіону. Великі перспективи тут має зелений туризм, який не потребує серйозних обсягів інвестицій і доступний для більшості населення, а геологічна інфраструктура сприяє розвитку екстремального туризму. Рекреаційно-ємнісний потенціал майбутнього НПП [5, 15] наведений у таблиці.

Таким чином, створення національного природного парку „Буковинські гірські ліси” є запорукою підтримання науково обґрунтованої, репрезентативної та ефективно керованої екологічної системи, як базового елементу збалансованого розвитку Буковинських Карпат. НПП забезпечить зменшення експлуатаційного наван-

таження на гірські екосистеми, покращання режиму лісокористування завдяки безумовному використанню захисних, природоохоронних та рекреаційно-оздоровчих функцій лісів, а також збереження унікальних і типових природних ландшафтів.

Таблиця. Рекреаційно-ємнісний потенціал НПП „Буковинські гірські ліси”
Table. Recreation and capacitive potential of the NPP „Bukovina forests”

Максимальна рекреаційна ємність, осіб /день		Рекреаційна ємність угідь для масового відпочинку, осіб/день		Рекреаційна ємність угідь для зеленого та екстремального туризму, осіб/день	
ліси	полонини	ліси	полонини	ліси	полонини та гори
1057	622	679	386	378	236

Комплекс заходів, що буде здійснюватися в галузі збереження генофонду рослинного і тваринного світу, екологічнозбалансованого природокористування, наукових досліджень у сфері заповідної справи стане передумовою розвитку рекреаційної бази, екотуризму та залучення широких верств населення до розв’язання екологічних проблем. Усе це сприятиме виконанню Україною міжнародних зобов’язань у галузі охорони довкілля, зокрема, вимог Карпатської конвенції.

1. *Голубець М.А.* Концептуальні засади сталого розвитку гірського регіону. Львів: Поллі, 2007. 288 с.
2. **Європейська ландшафтна конвенція.** Відомості Верховної Ради. Київ, 2005; 51: 547–550.
3. **Концепція збереження біологічного різноманіття України.** Затв. Постановою КМУ № 439 від 12.05.1997 р. Київ, 1997. 28 с.
4. **Матеріали лісовпорядкування лісів Путильського держлісгоспу Чернівецького обласного управління лісового господарства.** Київська лісовпорядкувальна експедиція, 1998. 364 с.
5. **Методичні рекомендації щодо визначення максимального рекреаційного навантаження природних комплексів і об’єктів у межах природно-заповідного фонду України за зонально-регіональним розподілом.** Схвалені Науково-технічною радою Державної служби заповідної справи Мінекоресурсів України 9 грудня 2003 року.
6. **Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат.** Збірник законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища – 10-й т. Чернівці: Зелена Буковина, 2004: 311-315.
7. *Солодкий В.Д., Білоконь М.В., Королук В.І.* **Природно-заповідний фонд Чернівецької області.** Чернівці: Зелена Буковина, 2004. 56 с.
8. *Солодкий В.Д.* **Ліси – ключові території екомережі Буковини.** Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Сер. біол, 2008; 2: 132–136.
9. *Солодкий В.Д., Лавров В.В.* Ефективні підходи до формування екомережі Чернівецької області. **Агроекологічний журнал**, Київ, 2008; 1: 13–17.
10. *Солодкий В.Д.* **Основи заповідної справи;** навч. посібник. Чернівці: Зелена Буковина, 2008. 408 с.
11. *Солодкий В.Д., Шутак Г.Д., Сівак В.К., Робулець С.В.* **Формування екомережі регіону на базі принципів Карпатської конвенції:** Монографія. Чернівці, Зелена Буковина, 2009. 252 с.
12. **Червона книга України. Тваринний світ.** Київ: Глобалколсалтинг, 2009. 624 с.
13. **Червона книга України. Рослинний світ.** Київ: Глобалколсалтинг, 2009. 912 с.

14. Царик Й.В., Солодкий В.Д. Програма розвитку заповідної справи Чернівецької області. **Вісник Львівського національного університету ім.І.Франка. Сер. біол.**, 2008; 48: 83–89.
15. Фурдичко О.І., Бондаренко Б.Д. Про інформаційне і правове забезпечення екотуризму в Карпатах з врахуванням поліфункціональної ролі лісових територій та соціально-економічних проблем регіону. Львів: Науковий вісник, 2001: 38–46.
16. Шутак Г.Д. Екологізація природокористування як визначальний фактор збереження біорізноманіття Буковини. **Науковий вісник Чернівецького університету**: збірник наукових праць. **Біологія**. Чернівці: Рута, 2008; 373: 222–230.
17. Шутак Г.Д., Солодкий В.Д., Сівак В.К. **Карпатська конвенція і розвиток заповідної справи на Буковині**: монографія. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 128 с.

GROUNDING EXPEDIENCE OF CREATION OF NNP „BUKOVYNIAN MOUNTAIN FORESTS”

V. Solodkyi¹, Y. Tsaryk², G. Shutak¹

¹State Department of the Protection of Natural Environment of Ukraine in Chernivtsi Region
35, Mayakovskiy St., Chernivtsi 58003, Ukraine
e-mail: eco_du_cv@ukrpost.ua

²Ivan Franko National University of Lviv, 4, Hrushevskiy St., Lviv 79005, Ukraine
e-mail: zoomus@franko.lviv.ua

The purpose is realization of public policy in the field of network expansion of naturally commandment fund territories and development program of the commandment business of the Chernivtsi Region. Scientifically methodological principles of creation of National Natural Park „Bukovynian Mountain Forests” are grounded.

Key words: Bukovynian Carpathians, balanced development, naturally commandment fund, national natural park.

ОБОСНОВАНИЕ ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ СОЗДАНИЯ НПП „БУКОВИНСКИЕ ГОРНЫЕ ЛЕСА”

В. Солодкий¹, И. Царик², Г. Шутак¹

¹Государственное управление охраны окружающей природной среды
Минприроды Украины в Черновицкой области,
ул. Маяковского, 35, Черновцы 58003, Украина
e-mail: eco_du_cv@ukrpost.ua

²Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Грушевского, 4, Львов 79005, Украина
e-mail: zoomus@franko.lviv.ua

С целью реализации государственной политики в сфере расширения сети территорий природно-заповедного фонда и программы развития заповедного дела Черновицкой области определены научно-методологические основы создания национального природного парка „Буковинские горные леса”.

Ключевые слова: Буковинские Карпаты, сбалансированное развитие, природно-заповедный фонд, национальный природный парк.

Одержано: 15.07.2010